

УДК 330.366

А.С. Магдич

ТИПОЛОГІЯ ФАКТОРІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлюються питання типологізації факторів економічного зростання. Досліджено еволюцію наукових поглядів на систему факторів економічного зростання. Виявлено місце неекономічних факторів у системі факторів економічного зростання. На основі аналізу різних теоретичних підходів до факторів економічного зростання наведено авторську схему, що систематизує основні підходи до класифікації факторів.

Ключові слова: *економічне зростання, фактори економічного зростання, система факторів економічного зростання, неекономічні фактори економічного зростання.*

Постановка проблеми. Фактори, що впливають на темпи і характер економічного зростання і, в кінцевому рахунку, визначають специфічність національних економік, є найважливішим об'єктом аналізу економічної науки. Вивчення системи факторів економічного зростання дозволяє відповісти на питання, чому одні країни розвиваються швидко і ефективно, а інші – повільно і нестабільно. Аналіз впливу різних факторів на темпи приросту ВВП дає можливість виділити найбільш і найменш сприятливі періоди в економічному розвитку національних економік, що може бути використано при формуванні економічної політики держави.

Методологічні питання типологізації факторів економічного зростання, систематизації їх класифікаційних ознак залишаються у центрі уваги багатьох вчених. Загальнотеоретична значущість типологізації факторів економічного зростання полягає в тому, що вона дозволяє дослідити природу зростання, виявити потенційні співвідношення між групами факторів та специфічні особливості дії окремих факторів. Дослідження системи факторів необхідне також для виявлення невикористаних резервів.

Прискорення темпів суспільного розвитку, характерне для останніх десятиріч, приводить до розширення кола факторів економічного зростання, які залишаються недостатньо обґрунтованими в економічній науці, а також потребує пошуку нових джерел сталого економічного зростання. Останнім часом в літературних джерелах все більша увага приділяється неекономічним факторам зростання, серед яких важливу роль відіграють культура, релігія, освіта, стан здоров'я, географічні та природно-кліматичні фактори.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у розробку теоретичних і методологічних проблем побудови системи факторів економічного зростання зробили вітчизняні та зарубіжні економісти: П. Дуглас [20], С. Кузнець [26], Р. Солоу [34], Р. Харрод [22], Є. Домар, Й. Шумпетер [19], Дж. Хікс [23], Д. Родрік [31], С. Аукуціонек [1], Д. Норт [30], Х. Сала-і-Мартін [32], М. Кондратьєв [2], П. Іпатов [12], З. Джигеров [8], Т. Ускова [17], В. Геєць [5], Я. Жаліло [9], О. Івашина [10], Г. Глуха [6] та ін.

Однак, незважаючи на наявність значної кількості досліджень, присвячених проблемі економічного зростання і його факторів, ряд теоретичних і практичних питань потребують глибшого аналізу. Зокрема потребують додаткового опрацювання питання структуризації і систематизації факторів економічного зростання, вивчення характеру та напряму їх впливу на економічну динаміку.

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування типологізації факторів економічного зростання, уточнення місця нееконімічних факторів у системі факторів економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження Неоднозначність і багатогранність економічного зростання обумовлює виникнення розбіжностей вже на стадії визначення самої категорії «економічне зростання». Сучасні європейські й американські економісти в більшості випадків розуміють під економічним зростанням довготривалу тенденцію збільшення реального обсягу випуску в економіці [33].

Що стосується поняття «факторів економічного зростання», в економічній літературі зустрічаються різні трактування: а) основні елементи виробництва, що забезпечують зростання ВВП; б) ресурси, реально залучені в процес виробництва; в) важливі умови приросту ВВП; г) явища і процеси, які визначають масштаби зростання; д) джерела економічного зростання; е) основні елементи потенціалу зростання ВВП та ін. [15].

Дослідження, метою яких було виявити фактори економічного зростання і оцінити ступінь їх впливу на темпи економічного зростання, становлять цілий напрям економічної науки. На думку представників однієї з перших економічних теорій, фізіократів, єдиною галуззю, що створює багатство країни, є сільське господарство. Отже, праця і земля – єдині фактори виробництва. Перший представник англійської класичної політекономії У. Петі, аналізуючи фактори, які беруть участь у виробництві продукції та створенні багатства нації, виділяє чотири фактори, з них перші два – земля і праця – є основними, два інших фактори – кваліфікація працівника і засоби його праці (знаряддя і матеріали) – допоміжні. Ці фактори роблять працю продуктивною, але не можуть існувати самостійно, без праці і землі [16].

Ж.Б. Сей, на відміну від інших класиків, виділяє три фактори виробництва: працю, капітал і землю («Теорія трьох факторів») і вважає їх рівноправними факторами створення вартості.

На стадії становлення економічної науки вивчалася кількісне вираження факторів – величина капіталу і праці, розмір території. Пізніше у фокус уваги економістів потрапили якісні характеристики – рівень кваліфікації робочої сили, джерела та структура капіталу, родючість ґрунту, доступність видобутку природних ресурсів.

Й. Шумпетер вводить в економічну науку поняття «підприємництво (або підприємницька здатність)» як четвертий фактор виробництва, що не відомим класикам [19]. Пізніше М. Вебер висловлює думку, що, крім економічних складових, необхідно дослідити і соціальні, зокрема релігійні переконання населення [3]. Дж. М. Кейнс як основний чинник, що впливає на зростання виробництва (або національного доходу), розглядав обсяг інвестицій, ефективність яких знижується в силу психологічних особливостей

споживачів. Згідно з теорією Дж. М. Кейнса, психологічна схильність людини зберігати певну частину доходу стримує збільшення доходу через скорочення обсягу капіталовкладень, від яких залежить перманентне отримання доходів [25]. З цього випливає, що Кейнс у методології свого дослідження, виходячи з пріоритетного значення економічних чинників, враховує важливий вплив на економічне зростання і неекономічних чинників – держави, яка повинна стимулювати споживчий попит на засоби виробництва та інвестиції і психологію людей.

Розвиток концепції довгих хвиль М.Д. Кондратьєва викликав необхідність вивчення впливу на економічне зростання правового, соціального, політичного факторів, а також ролі держави [2]. Надалі найбільш значущими факторами стали накопичення капіталу і НТП. У другій половині ХХ ст. на перший план вийшли інституціональні фактори зростання: інтереси людей, їхня поведінка, правила, норми, соціально-економічні відносини і зв'язки, які мають стійкий характер.

На початку 80-х з'явився новий фактор – інформаційні технології, який дозволяє підвищити ефективність прийнятих рішень. Швидке поширення інформаційних технологій у розвинутих державах в останній третині минулого століття, на думку У. Нордхауса [29], К. Келлі [24], Д.Б. Делонга [21], привело до прискорення темпів економічного зростання і зростання продуктивності праці.

З кінця ХХ ст. головною домінантою стабільного зростання економіки розвинутих країн називають людський капітал, який в умовах ускладнення умов зовнішнього організаційного середовища здатний приносити найбільший доход. У сучасній економічній теорії роль людського капіталу підкреслюється в ендогенних моделях зростання і модифікованих моделях Солоу. Останнім часом в системі факторів соціально-економічного розвитку країни зросла роль конкуренції та рівня конкурентоспроможності на рівні підприємства, галузі, країни і групи країн.

Таким чином, можна зробити висновок, що дослідженням проблем, пов'язаних з економічним зростанням, тією чи іншою мірою, займалися представники всіх шкіл, роблячи акцент на переважний розвиток за рахунок тих чи інших факторів.

Основу класифікації факторів та їх взаємозв'язок з іншими елементами економічної системи заклав К. Маркс, виділивши два основоположні фактори: особистий і речовий. Він визначив більш-менш повне коло факторів виробництва і, за У. Петті, відніс до факторів виробництва також природні умови, в тому числі землю [14].

Ще одна спроба систематизації факторів економічного зростання була зроблена А. Маршаллом, який виділив дві групи факторів – природні та ті, що йдуть від людини [28]. Маршалл доходить висновку, що тенденція до спадної віддачі пов'язана з використанням природних факторів виробництва, тоді як удосконалення організації, яке йде від людини (Маршалл додав до трьох класичних факторів виробництва організацію), веде до зростання віддачі від масштабів виробництва. З цього випливає, що основна увага має бути приділена розвитку та ефективному використанню факторів, які йдуть

від людини, наприклад, вдосконаленню технологій, підвищенню продуктивності та якості праці.

Поява серії міжкраїнових економетричних досліджень, спрямованих на виявлення «глибинних» детермінант зростання, доповнила систему факторів різними екзогенними факторами, які ряд сучасних дослідників визначають як «неекономічні» фактори економічного зростання [27; 32; 35].

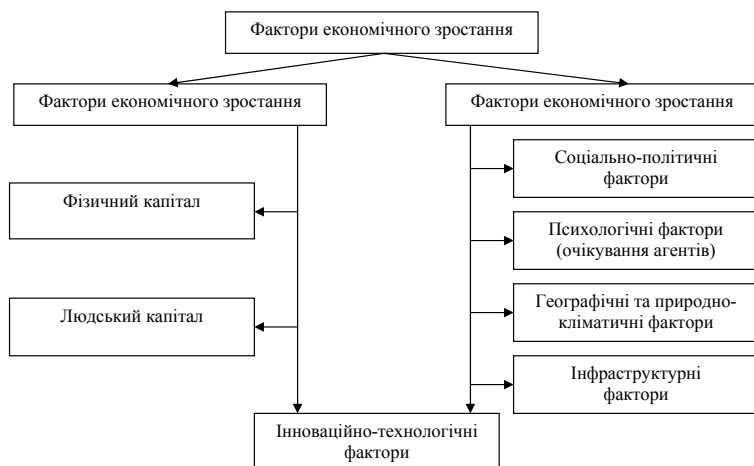
Один з варіантів узагальнюючої структури таких факторів присутній у праці Д. Родріка [31, с. 1-19]. Він відносить фактори зростання або до групи безпосередніх (proximate) факторів, або до групи фундаментальних/глибинних (fundamental or deep) факторів. Група безпосередніх факторів включає фактори, що безпосередньо впливають на зростання – накопичення фізичного і людського капіталу, зростання продуктивності. До глибинних детермінант Д. Родрік відносить зовнішню торгівлю і інститути, які є частково ендогенними факторами, і географію, яка, на його думку, є повністю екзогенним фактором. З його дослідження випливає, що саме глибинні фактори мають вирішальний вплив на темпи і напрямок економічного зростання і лежать в основі диференціації рівня соціально-економічного розвитку країн.

Ще однією класифікацією факторів, яку часто беруть за основу економісти-науковці, є класифікація, запропонована К.Р. Макконнеллом і С.Л. Брю. Відповідно до цієї класифікації економічне зростання обумовлене шістьма блоками факторів. Чотири блоки складаються з факторів, що визначають фізичну здатність економіки до зростання, – це фактори пропозиції (кількість і якість природних і трудових ресурсів, обсяг капітальних благ і технологій). Наявність цих факторів є необхідною, але недостатньою умовою для збільшення обсягів виробництва. До п'ятого і шостого блоків входять фактор попиту і фактор ефективності, метою яких є забезпечення ефективного розподілу ресурсів, здатного максимально задовольнити потреби суспільства [13].

М.М. Черновська пропонує систематизовану класифікацію, в якій виділено вісім груп факторів (об'єктивні економічні фактори; фактори державного регулювання; інноваційні; інвестиційні; об'єктивні природні чинники; демографічні фактори; суб'єктивні психологічні фактори; форс-мажорні фактори) [18].

В.Є. Воротін, розглядаючи фактори, які визначають темпи та якість економічного зростання, відокремлює групу інноваційних факторів (фактори, що зумовлюють використання інноваційного потенціалу країни), інвестиційних факторів (фактори, пов'язані з інвестиційною активністю, ефективністю капітальних вкладень) та групу факторів, які визначаються структурною мобільністю економіки, її спроможністю реагувати на зміни в обсягах та структурі суспільних потреб як у поточному, так і в майбутніх періодах [4].

Оригінальний підхід до структурування факторів економічного зростання та визначення місця і ролі неекономічних факторів розробив П.Л. Іпатов. Розглядаючи проблеми впливу різноманітних факторів на темпи економічного зростання, він разом з традиційними факторами аналізує вплив групи «неекономічних» факторів: соціально-політичних, географічних і кліматичних, психологічних, інфраструктурних факторів (рис 1).

Рис 1. Неекономічні фактори у загальній типології факторів економічного зростання [11]

У поділі чинників зростання національної економіки на економічні та неекономічні, на думку П.Л. Іпатова, необхідно враховувати два моменти. З одного боку, економічні фактори (капітал, земля, праця і підприємницькі здібності) є традиційними виробничими факторами в неокласичній теорії, а неекономічні чинники зростання не є власне факторами виробництва, їх ніби не існує. З іншого боку, економічні та неекономічні фактори не можна розглядати у відриві один від одного, оскільки вони взаємопов'язані. Згідно з П.Л. Іпатовим, характер цього взаємозв'язку визначається переважно існуванням групи змішаних факторів, які поєднують у собі елементи як економічних, так і неекономічних факторів [12].

Вивчення еволюції системи факторів економічного зростання і аналіз існуючих підходів до їх класифікації дозволяють виділити такі класифікаційні ознаки в типізації факторів економічного зростання:

– *сфера виникнення*. Залежно від сфери виникнення у сучасній економічній літературі виділяють фактори з боку пропозиції, попиту і розподілу. Фактори пропозиції включають кількість і якість трудових ресурсів, обсяг і структуру основного капіталу, рівень технології, кількість і якість природних ресурсів. Фактори попиту визначають сукупний попит суспільства на вироблену продукцію, тим самим стимулюючи економічне зростання. Так, наприклад, до факторів попиту відносять рівень цін, споживчі витрати, державні видатки, чистий експорт. Фактори розподілу включають раціональність і повноту залучення ресурсів у процес виробництва та ефективність їх використання;

– *спосіб впливу на економічне зростання*. За способом впливу виділяють прямі і непрямі фактори економічного зростання. Прямими є фактори, які безпосередньо визначають фізичну здатність економіки до зростання, тобто динаміку сукупного виробництва і пропозиції. Це відбувається за рахунок збільшення обсягу та оптимізації структури капіталу, праці, природних ресурсів.

Зростання підприємницьких здібностей в суспільстві і вдосконалення технології та організації виробництва також можна віднести до прямих факторів. Непрямі або другорядні фактори стимулюють або обмежують реалізацію потенціалу, закладеного в прямих факторах і включають фактори попиту і розподілу: ступінь монополізації ринку, систему розподілу доходів і т. ін.;

– *походження*. Зовнішні (екзогенні) фактори – це фактори, які знаходяться за межами даної економічної системи. До них відносять: динаміку населення, міграцію, задану ззовні швидкість технічного прогресу, політичні події, зміни цін на нафту. Внутрішні (ендогенні) фактори – властиві даній економічній системі: споживання, інвестиції;

– *тип економічного зростання*. Екстенсивні фактори, спрямовані на збільшення обсягів виробництва при незмінних техніко-технологічних і кваліфікаційних параметрах. Інтенсивні фактори забезпечують збільшення обсягів виробництва за рахунок підвищення ефективності функціонуючих ресурсів;

– *напрямок впливу*. Відповідно до цього критерію можна виділити позитивні фактори (фактори, що прискорюють зростання) і негативні фактори (фактори, що стримують зростання);

– *сфера прояву*. Залежно від сфери прояву фактори зростання доцільно поділяти на економічні та неекономічні. Аналіз літератури з цього питання дозволив долучити соціальні, географічні, військово-політичні та екологічні фактори до групи неекономічних факторів економічного зростання;

– *термін дії*. Короткострокові фактори діють строком до одного року, середньострокові – протягом одного-п'яти років і довгострокові – протягом тривалого періоду часу. Прикладом короткострокових факторів можуть служити зниження цін на ресурси, зниження ставки рефінансування, середньострокових – відкриття нових родовищ, зміна потреб, довгострокових – зміна структури торгівлі і галузевої структури економіки;

– *періодичність виникнення*. Постійні фактори визначають структуру капіталу, потреби ринку і т. ін., епізодичні – коливання обсягу виробництва, епізодичні реакції на окремі аспекти політики держави.

– *місце створення у відношенні до країни (регіону, території)*. Внутрішні чинники економічного зростання формуються всередині країни з використанням власних фінансових ресурсів, досвіду і знань, технологій, джерел сировини, енергії, трудового. Ця група факторів включає розробку нових родовищ, створення нових продуктів, розробку і впровадження нових технологій. Зовнішні фактори надходять ззовні (залучені з інших країн фінансові ресурси, сировина, матеріали, енергія, технологія) і включають сучасні тенденції глобалізації та концентрації капіталу, зростання ролі транснаціональних корпорацій, посилення спеціалізації та інтеграції;

– *рівень регулювання*. Відповідно до цієї класифікаційної ознаки можна виділити фактори макrorівня (інституціональні фактори, розробка законів і норм, напрям економічної політики), мезорівня (природно-кліматичні особливості регіонів, галузева структура економіки) і мікрорівня (ефективність виробництва і розподілу ресурсів на рівні підприємств, рівень платоспроможності і ліквідності підприємств, стадія життєвого циклу);

– *рівень охоплення*. До групи інтегральних факторів відносять фактори, які діють одночасно на декілька параметрів економічного зростання, до гру-

пи селективних – фактори, які діють на один параметр економічного зростання;

– ступінь змінності в рамках даного типу та рівня господарства. До умовно-постійних факторів відносять природно-кліматичні ресурси, стан основних засобів, структуру економіки і т. ін., до змінних – політичний лад, законодавчу сферу, систему оподаткування та ін. [7].

Аналіз еволюції поглядів на систему факторів економічного зростання дозволяє систематизувати розглянуті теоретичні підходи та навести типологію факторів економічного зростання (рис. 2).

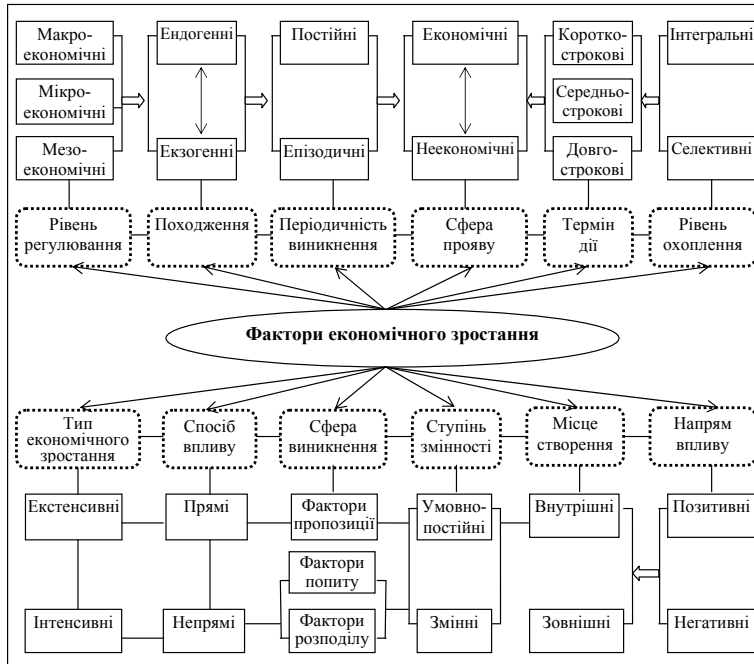

Рис. 2. Типологія факторів економічного зростання

Як видно зі схеми, типологія факторів економічного зростання може поділятися за багатьма класифікаційними ознаками (на схемі вони позначені пунктирними лініями), що утворюють цілісну систему. Необхідно врахувати, що протягом певних часових інтервалів і в певних просторових рамках фактори економічного зростання проявляються не у всьому різноманітті, а у вигляді певної сукупності, що являє собою не статичну, а динамічну систему. Така система може розчленовуватися різними способами, залежно від тих чи інших класифікаційних ознак, що передбачає багатовимірність системи.

Висновки. Типологізація факторів економічного зростання дозволяє більш повно вивчити їх природу та відмітні характеристики. Економічні та неекономічні фактори не можна розглядати у відриві один від одного, оскільки фактори, що впливають на економічне зростання, являють собою цілісну систему, що складається з взаємопов'язаних елементів. При цьому

слід враховувати, що фактори не тільки комбінуються, але і накладаються один на одного, що, в кінцевому рахунку, визначає вектор економічного зростання. У зв'язку з цим першочерговим завданням будь-якої держави є раціональне поєднання груп факторів і пошук нових джерел зростання.

Список використаних джерел

1. Аукуционек С.П. Современные буржуазные теории и модели цикла: критический анализ / С.П. Аукуционек. – М.: Наука, 1984. – 223 с.
2. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Изб. тр. / Н.Д. Кондратьев; Международный фонд Н.Д. Кондратьева и др.; ред. колл.: Л.И. Абалкин (пред.) и др.; сост. Ю.В. Яковец – М.: Экономика, 2002. – 767 с.
3. Вебер М. Избранное: Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер; пер. с нем. – М.: РОССПЭН, 2006. – 656 с.
4. Воротін В.Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій: монографія / В.Є. Воротін. – К.: Вид-во УАДУ. – 2002. – 392 с.
5. Геєць В.М. Економічне зростання в 2000–2002 рр. та складові політики розвитку в довгостроковому відношенні / В.М. Геєць // Економіка і прогнозування. – 2002. – № 1. – С. 11–24.
6. Глуха Г.Я. Система факторів економічного зростання: теоретико-методологічний аспект / Г.Я. Глуха // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2014. – № 1. – С. 223–231.
7. Голодова Ж.Г. Переход от факторов к потенциалу роста экономики / Ж.Г. Голодова // Российское предпринимательство. – 2008. – №. 5. – С. 163–167.
8. Джигеров З.А. Система факторов экономического роста / З.А. Джигеров // Бизнес в законе. Экономико-юридический журнал. – 2011. – №. 3. – С. 182–185.
9. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я.А. Жаліло. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
10. Івашина О.Ф. Соціалізація економічного розвитку/ Івашина О.Ф., Івашина С.Ю. // Вісник ХНАУ. – 2009. – №. 5. – С. 113–118.
11. Ипатов П.Л. Экономические и «неэкономические» факторы хозяйственного роста: взаимодействие и комплементарность / П.Л. Ипатов // Вестник Тамбовского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки. – 2008. – №. 9. – С. 65.
12. Ипатов П.Л. Неэкономические факторы роста национальной экономики: функциональное использование и развитие: автореф. дис. ... д-ра. экон. наук: спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / П.Л. Ипатов. – 2009. – 32 с.
13. Макконелл К. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика. Частина I. Макроекономіка: пер. з англ. / Кемпбелл Р. Макконелл, Стенлі Л. Брю – Львів: Просвіта, 2003. – С. 473–475.
14. Маркс К. Капитал. Т. 3 / К. Маркс, Ф. Энгельс // Соч. – 2-е изд. – Т. 25. – Ч. 1. – М.: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1961. – С. 382.
15. Мишулин Г.М. Определение категории «источники экономического роста» в парадигме институционального подхода / Г.М. Мишулин, А.В. Стягун // Terra Economicus (Экономический вестник Ростовского государственного университета). – 2008. – Т. 6. – №. 2–3. – С. 27–32.

16. Петти В. Трактат о налогах и сборах / В. Петти // Антология экономической классики: Петти, Смит, Рикардо. – М.: Эконов-Ключ, 1993. – С. 34.
17. Проблемы экономического роста территории: монография / Т.В. Ускова, Е.В. Лукин, Т.В. Воронцова, Т. Г. Смирнова. – Вологда: ИСЭРТ РАН, 2013. – 170 с.
18. Черновська М.М. Економічне зростання в умовах перехідної економіки / М.М. Чернявська // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Вип. 30 (114) – Донецьк : ДонНТУ, 2006. – С. 51–54.
19. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
20. Cobb C.W. A theory of production / C.W. Cobb, P.H. Douglas // The American Economic Review. – 1928. – Vol. 18. – No. 1. – P. 139–165.
21. DeLong J.B. The changing cyclical variability of economic activity in the United States / J.B. deLong, L.H. Summers // The American business cycle: Continuity and change. – University of Chicago Press, 1986. – P. 679–734.
22. Harrod R.F. Domar and dynamic economics / R.F. Harrod // The economic journal. – 1959. – Vol. 69. – No. 275. – P. 451–464.
23. Hicks J. Capital and growth / J. Hicks. – Oxford: Oxford University Press, 1965. – 343 p.
24. Kelly K. What technology wants / K. Kelly. – New York: Penguin Group, 2010. – 416 p.
25. Keynes J.M. General theory of employment, interest and money / J.M. Keynes. – Atlantic Publishers & Dist, 2006. – 400 p.
26. Kuznets S.S. Economic growth of nations / S.S. Kuznets. – Cambridge: Harvard University Press, 1971. – 363 p.
27. Letunic S. Importance of non-economic factors for economics / S. Letunic, M. Dragicevic // DAAAM International Scientific Book. – 2014. – P. 145–152.
28. Marshall, A. Principles of economics / A. Marshall. – New York, NY: Palgrave Macmillan, 2013. – 731 p.
29. Nordhaus W.D. Is growth obsolete? / W.D. Nordhaus, J. Tobin // Economic Research: Retrospect and Prospect. – 1972. – Vol. 5, Economic Growth. – P. 1–80.
30. North D.C. The economic growth of the United States, 1790–1860 / D.C. Nort. – New York: Norton, 1966. – 79 p.
31. Rodrik D. In search of prosperity: Analytic narratives on economic growth / D. Rodrik. – Princeton University Press, 2003. – 481 p.
32. Sala-i-Martin X.X. I just ran two million regressions / X.X. Sala-i-Martin // The American Economic Review. – 1997. – Vol. 87. – No. 2. – P. 178–183.
33. Samuelson A.P. Economics / A.P. Samuelson, D.W. Nordhaus. – McGraw-Hill, 1998. – 688 p.
34. Solow R.M. A contribution to the theory of economic growth / R.M. Solow // The quarterly journal of economics. – 1956. – P. 65–94.
35. Summers R. The Penn World Table (Mark 5): an expanded set of international comparisons, 1950–1987 / R. Summers, A. Heston // NBER Working Paper. – 1991. – №. R1562.

References

1. Aukucioneck, S.P. (1984). *Sovremennye burzhuaznye teorii i modeli cikla: kriticheskij analiz* [Modern bourgeois theories and models of the cycle: a critical analysis]. Moscow, Science Publ., 223 p.
2. Kondrat'ev, N.D., Jakovec, Ju., & Abalkin, L. (2002). *Bol'shie cikly konjunktury i teorija predvidenija. Izbrannye trudy* [Large cycles of conjuncture and the theory of foresight. Selected Works]. Moscow, CJSC „Jekonomika” Publ., 374 p.
3. Veber, M. (2006). *Protestantskaya etika i dukh kapitalizma* [The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism]. Moscow, ROSSPEN Publ., 656 p.
4. Vorotin, V.Ye. (2002). *Makroekonomichne rehuliuivannia v umovakh hlobal'nykh transformatsij: monografija* [Macroeconomic regulation under condition of global transformations: monograph], Kyiv, UADU Publ., 392 p.
5. Heiets', V.M. *Ekonomichne zrostantia v 2000-2002 rr. ta skladovi polityky rozvytku v dovhostrokovomu vidnoshenni* [Economic growth in 2000-2002 and components of development policy in the long run]. *Ekonomika i prohnozuvannia* [Economics of Forecasting], 2002, no. 1, pp. 11-24.
6. Glukha, H. *Systema faktoriv ekonomichnoho zrostantia: teoretyko-metodolohichnyj aspekt* [Economic growth factors system: theoretical and methodological aspect]. *Marketynh i menedzhment innovatsij* [Marketing and Management of Innovations], 2014, no. 1, pp. 223-231.
7. Golodova, Zh.G. *Perehod ot faktorov k potencialu rosta jekonomiki* [The transition from factors of growth to the potential of the economy]. *Rossyjskoe predprynymatel'stvo* [Russian Entrepreneurship], 2008, no. 5, pp. 163-167.
8. Dzhigerov, Z. A. *Sistema faktorov jekonomicheskogo rosta* [The system of the economic growth factors]. *Biznes v zakone. Jekonomiko-juridicheskij zhurnal* [Business-in-law. Economic-legal journal], 2011, no. 3, pp. 182-185.
9. Zhalilo, Ya.A. (2009). *Teoriia ta praktyka formuvannia efektyvnoi ekonomichnoi stratehii derzhavy* [Theory and Practice of Forming an Effective State Economic Strategy]. Kyiv, NISD Publ., 336 p.
10. Ivashyna, O. F. *Sotsializatsiia ekonomichnoho rozvytku* [Socialization of economic development]. *Visnyk KHNAU* [KHNAU Bulletin], 2009, no. 5, pp. 113-118.
11. Ipatov, P.L. (2008). „*Jekonomicheskie*” i „*nejekonomicheskie*” *faktory hozhajstvennogo rosta: vzaimodejstvie i komplementarnost'* [The economic and “non-economic” factors of economic growth: the interaction and complementarity]. *Vestnik Tambovskogo gosudarstvennogo universiteta* [Tambov University Reports]. Series: Humanities, no. 9, p. 65.
12. Ipatov, P.L. (2009). *Nejekonomicheskie faktory rosta nacional'noj jekonomiki: funkcional'noe ispol'zovanie i razvitie*. Dokt. Diss. Abstr. [Non-economic factors of growth of the national economy: the functional use and development]. St. Petersburg, 32 p.
13. McConnell, C., Brue, S. (2003). *Economics: Principles, problems, and policies. Part I. Macroeconomics*. Lviv, Prosvits Publ., pp. 473-475 (in Russian).
14. Marx, K., Engels, F. *Kapital* [Capital]. Soch. 2nd ed. Vol. 25. Part 1. Moscow, Gos. izd-vo polit. lit-ry, p. 382 (in Russian).
15. Mishulin, G.M, Stjagun, A.V. *Opredelenie kategorii „istochniki jekonomicheskogo rosta” v paradigme institucional'nogo podhoda* [Determination

of the concept of economic growth in the paradigm of the institutional approach]. *Terra Economicus (Jekonomicheskij vestnik Rostovskogo gosudarstvennogo universiteta)* [Economic Herald of Rostov State University], 2008, vol. 6, no. 2-3, pp. 27-32.

16. Petty, W. (1993). *Traktat o nalogah i sborah* [A Treatise of Taxes and Contributions]. *Antologija jekonomicheskij klassiki: Petti, Smit, Rikardo* [Anthology of economic classics: Petty, Smith, Ricardo]. Moscow, Jekonov-Kljuch Publ. p. 34 (in Russian).

17. Uskova, T., Lukin E., Voroncova, T. Smirnova, T. (2013). *Problemy jekonomicheskogo rosta territorii: monografija* [Problems of economic growth of a territory: monograph]. Vologda: ISERT RAN Publ., 170 p.

18. Chernovs'ka, M.M. *Ekonomichne zrostantia v umovakh perekhidnoi ekonomiky* [Economic growth under condition of a transitional economy]. *Naukovi pratsi Donets'koho natsional'noho tekhnichnogo universytetu. Serii: ekonomichna* [Scientific Papers of Donetsk. National Technical University. Series "Economy"], 2006, issue 30 (114), pp. 51-54.

19. Schumpeter, J. (1982). *Teorii jekonomicheskogo razvitija* [The Theory of Economic Development]. Moscow: Progress [in Russian], 455 p.

20. Cobb, C. W., & Douglas, P. H. (1928). A theory of production. *The American Economic Review*, vol. 18, no. 1, pp. 139-165.

21. DeLong, J.B., & Summers, L.H. (1986). The changing cyclical variability of economic activity in the United States. In *The American business cycle: Continuity and change* University of Chicago Press, pp. 679-734.

22. Harrod, R.F. (1959). Domar and dynamic economics. *The economic journal*, vol. 69, no. 275, pp. 451-464.

23. Hicks, J. (1965). *Capital and growth*. Oxford: Oxford University Press, 343 p.

24. Kelly, K. (2010). *What technology wants*. New York: Penguin Group, 416 p.

25. Keynes, J.M. (2006). *General theory of employment, interest and money*. Atlantic Publishers & Dist, 400 p.

26. Kuznets, S.S. (1971). *Economic growth of nations*. Cambridge: Harvard University Press, 363 p.

27. Letunic, S. (2014). Importance of non-economic factors for economics. In *DAAAM International Scientific Book*, pp. 145-152.

28. Marshall, A. (2013). *Principles of economics*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2013, 731 p.

29. Nordhaus, W.D., & Tobin, J. (1972). Is growth obsolete? In *Economic Research: Retrospect and Prospect, Volume 5, Economic Growth* (pp. 1-80). Nber.

30. North, D.C. (1966). *The economic growth of the United States, 1790-1860*. New York: Norton, p. 79.

31. Rodrik, D. (2003). *In search of prosperity: Analytic narratives on economic growth*. Princeton University Press, 481 p.

32. Sala-i-Martin, X.X. (1997). I just ran two million regressions. *The American Economic Review*, pp. 178-183.

33. Samuelson, A.P., & Nordhaus, D.W. (1998). *Economics*. McGraw-Hill, 688 p.

34. Solow, R.M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *The quarterly journal of economics*, pp. 65-94.

35. Summers, R., & Heston, A. (1991). The Penn World Table (Mark 5): an expanded set of international comparisons, 1950-1987. *NBER Working Paper*, (R1562).

В статье освещаются вопросы типологизации факторов экономического роста. Исследована эволюция научных взглядов на систему факторов экономического роста. Выявлено место неэкономических факторов в системе факторов экономического роста. На основе анализа различных теоретических подходов к факторам экономического роста представленная авторская схема систематизирует основные подходы к классификации факторов.

Ключевые слова: *экономический рост, факторы экономического роста, система факторов экономического роста, неэкономические факторы экономического роста.*

The article highlights the issue of typologization of economic growth factors. The author has investigated evolution of scientific views on the system of economic growth factors. The analysis has revealed the place of non-economic factors in the system factors of economic growth. The review of the existing theoretical approaches to the factors of economic growth allowed the author to provide the flowchart that systemizes the main approaches to the classification of economic growth factors.

Key words: *economic growth, factors of growth factors, of system economic growth factors, non-economic factors of economic growth.*

Одержано 25.09.2015.